

Examen VWO

2023

tijdvak 1
dinsdag 30 mei
9.00 - 11.30 uur

Fries

Bij dit examen hoort een bijlage.

Dit examen bestaat uit 40 vragen.

Voor dit examen zijn maximaal 44 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Geef niet meer antwoorden (zinnen, redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld één zin wordt gevraagd en je antwoordt met meer dan één zin, dan wordt alleen de eerste zin in de beoordeling meegeteld.

Tekst 1 Eksoaten

In ynlieding boppe in tekst kin ûnder mear de folgjende funksjes hawwe:

I de formulearring fan in probleem

II de formulearring fan in stânpunt

III in yndruk fan de tekst foarôf

IV in ûnderbouwing fan de titel

- 1p 1 Hokker twa funksjes hearre by de ynlieding boppe de tekst?
- A I en II
  - B I en III
  - C I en IV
  - D II en III
  - E III en IV

Alinea 1 begjint mei in konstatearring fan Arjen Gittenberger (r. 1-6).

- 1p 2 Hoe ferhâldt de rest fan de alinea him ta dat sitaat?
- A De rest fan de alinea foarmet in bewiis.
  - B De rest fan de alinea foarmet in tsjinstelling.
  - C De rest fan de alinea jout in eftergrûnskets.
  - D De rest fan de alinea jout in ferklearring.

Yn ûndersteand skema steane trije eleminten dy't elk in part binne fan in tsjinstelling dy't yn alinea 2 oan 'e oarder is.

- 1p 3 Folje de trije eleminten oan mei ien of inkelde wurden út alinea 2, sadat de trije tsjinstellingen kompleet binne.

lânseigene soarten (r. 31-32)	
see (r. 33)	
oanfolje (r. 39)	

Yn de alinea's 3 en 4 jout Gittenberger foarbylden fan eksoaten dy't net skealik of min wiene foar it seelibben yn de Waadsee.

- 2p 4 Jou foar de situaasje fan de Japanske oester (alinea 3) en de situaasje fan de Amerikaanske ribbekwal (alinea 4) in ferklearring foar it útbliuwen fan (grutte) skea.

“de Japanske oester, de eksoat dy't no sels bedrige wurdt troch in eksoat” (r. 109-111)

- 1p 5 Hokker bedriigjende eksoat bedoelt de skriuwer?
Helje dyn antwurd út alinea 5.

“Oft in eksoat soarchlik is of skea opsmyt, hinget bot ôf fan út hokker perspektyf oft men it besjocht’, makket David Thieltges dúdlik.” (r. 85-88)

- 2p 6 Hokker fjouwer perspectiven neamt er yn it tekstpart dat bestiet út alinea's 5 en 6, as it giet om groepen persoanen en ynstânsjes?

“Mar wrâlderfgoedorganisaasje UNESCO is der net bliid mei dat it ekosysteem net mear oarspronklik is.” (r. 118-120)

1p 7 Watfoar stylfiguer kenst yn it sitaat werom?

- A eufemisme
- B paradoks
- C tautology
- D understatement

De volgende inleiding hoort bij de vragen 8 en 9.

Yn alinea 7 jout Thieltges syn eigen fyzje op de fraach oft eksoaten yn de Waadsee soarchlik binne of skea opsmite.

1p 8 Mei hokker argumint besiket er de stelling te wjerlizzen dat it ekosysteem fan de Waadsee net mear oarspronklik wêze soe?

1p 9 Wêrom moatte wittenskippers harren neffens Thieltges benammen rjochtsje op fierdere stúdzje fan it natuerlik ekologyske eksperimint? (r.138-140)

Thieltges fynt dat wittenskippers trochgean moatte mei de stúdzje nei it yn gong sette natuerlike ekologyske eksperimint. (alinea 7)

1p 10 Wêr soe neffens Gittenberger sa'n fierder ûndersyk oer gean moatte?

1p 11 Hokker bewearing jout it ferbân tusken alinea 8 en alinea 9 it bêste wer?

- A Yn alinea 9 steane betingsten by de ynhâld fan alinea 8.
- B Yn alinea 9 steane konklúzjes by de ynhâld fan alinea 8.
- C Yn alinea 9 stiet in nij part by in opsomming yn alinea 8.
- D Yn alinea 9 stiet in oanfolling op útspraken in alinea 8.

De volgende inleiding hoort bij de vragen 12 en 13.

Yn alinea 9 wurdt útlein hoe't eksoaten yn de Waadsee bedarje.

1p 12 Op hokker twa manieren bedarje dy yn de Waadsee?

1p 13 Hokker twa ûntwikkelingen hawwe it foar eksoaten makliker makke om yn de Waadsee telâne te kommen?

Alinea 9 giet oer wizen fan oanfier fan eksoaten.

1p 14 Watfoar spesifyk aspekt oangeande dy oanfier komt yn alinea 10 oan de oarder?

De tekst giet oer de komst fan eksoatyske diersoarten. Oan de ein fan de ynliding boppe de tekst stiet de fraach: Hoe soarchlik is soks?

1p 15 Sitearje **de sin** út it tekstpart besteande út de alinea's 2 en 3 dy't in dúdlik antwurd op dy fraach jout.

De volgende inleiding hoort bij de vragen 16 en 17.

Yn it earste part fan de tekst jout de skriuwer útlis oer it fenomeen eksoaten. Dêrnei komme de folgjende ûnderwerpen oan 'e oarder:

I Fyzjes op eksoaten

II Lift mei de boat

1p 16 By hokker alinea begjint de skriuwer oer ûnderwerp I?

A alinea 2

B alinea 3

C alinea 4

D alinea 5

1p 17 By hokker alinea begjint de skriuwer oer ûnderwerp II?

A alinea 7

B alinea 8

C alinea 9

D alinea 10

1p 18 Wat is it wichtichste tekstdoel?

A ferdivedearje

B ynformearje

C oantrune

D oertsjûgje

Tekst 2 In ynternasjonaal literatuerfestival yn Fryslân: meitsje dêr wurk fan

---

1p 19 Hokker doel hat de skriuwer mei alinea 1?

A Hy formulearret de probleemstelling fan de tekst.

B Hy formulearret de ûnderbouwing fan de titel.

C Hy formulearret in ferklearring fan in fenomeen.

D Hy formulearret in gearfetting fan de tekst.

De volgende inleiding hoort bij de vragen 20 en 21.

“Dat is it lûd fan in trochpripte luchtballon.” (r. 25-26)

1p 20 Hokker stylfiguer befettet dy sin?

A ferliking

B hyperboal

C metafoar

D paradoks

1p 21 Lis yn dyn eigen wurden út wat de skriuwer mei dy stylfiguer sizze wol.

2p 22 Wat kin in literatuerfestival yn Fryslân opsmite neffens de skriuwer?

Neam trije mooglikheden út alinea 4.

Yn alinea 5 beskriuwt de skriuwer de stêden Frjentsjer en Harns.

- 1p 23 Neam út alinea 5 foar elke stêd **ien** eigenskipswurd dat in karakterisearring is fan dat plak.
- 1p 24 Wat is it wichtichste boadskip fan de skriuwer yn alinea 5?
- A Frjentsjer en Harns lizze inoar net en dat soe oars moatte.
  - B In grut festival dat him mjitte kin mei wrâldwide festivals kin ek op in oar plak as Amsterdam organisearre wurde.
  - C In grut festival yn Fryslân hat kâns fan slagjen as der moed toand wurdt om it oars as oars oan te pakken.

De volgende inleiding hoort bij de vragen 25 en 26.

Yn de alinea's 6 en 7 giet de skriuwer yn op it belied op it mêd fan literêre eveneminten yn Fryslân.

- 1p 25 Wat wol de skriuwer dúdlik meitsje oer dat belied mei it tusken oanhellingstekens setten fan 'mear sichtber'?
- 1p 26 Sitearje út alinea 7 **de sin** dêr't út bliken docht wat neffens de skriuwer it effekt fan dat belied is.
- 1p 27 "sanksjonearre troch de status fan in popfestivaloptreden." (r. 111-112)
Lis yn eigen wurden út wat de skriuwer dêrmei sizze wol.
- 1p 28 Hokker gefolch út de alinea's 6 en 7 hinget neffens de skriuwer gear mei wat der yn Fryslân organisearre wurdt?

Yn alinea 9 wiist de skriuwer spesifyk op Wales. Yn alinea 1 hat er it ek al oer dy regio hân.

- 1p 29 Wêrom hellet de skriuwer krekt Wales oan?
- 1p 30 Wat is it ferbân tusken de alinea's 10 en 11?
- A It is in opsomjend ferbân.
  - B It is in redenjaand ferbân.
  - C It is in tsjinstellend ferbân.
  - D It is in útlizzend ferbân.
- 1p 31 Hokker type argumint wurdt brûkt yn de sin "Wie it ... minderheidstalige gebieten?" (r. 175-181)
- A in argumint op basis fan autoriteit
  - B in argumint op basis fan emoasje
  - C in argumint op basis fan feiten
  - D in argumint op basis fan foarbylden

- 1p 32 Watfoar tekstsoarte is 'In ynternasjonaal literatuerfestival yn Fryslân: meitsje dêr wurk fan'?
- A It is in betooch.
  - B It is in skôging.
  - C It is in útiensetting.

Tekst 3 Poëzij is in waarm bad

- 1p 33 Hoe sjocht Kingma harsels as dichter?
Motivearje dyn antwurd op basis fan de alinea's 1 en 2.
- “Kinst poëzij besjen as middel, net per se as apart ûnderdiel.” (r. 31-33)
- 1p 34 Sitearje **it wurd** út de tekst dat past by dy útspraak.
- Yn de tekst beneamt Kingma ferskillende effekten fan poëzij.
- 1p 35 Hokker kognityf effekt neamt Kingma yn alinea 3?
- 1p 36 Hokker stylfiguer befettet de titel fan de tekst?
- A ferliking
  - B metonymia
  - C persoanifikaasje
  - D pleonasme
- 1p 37 Ferklearje de titel fan de tekst.
Brûk alinea 5 foar dyn antwurd.

Tekst 2 en tekst 3

De laatste vragen van het examen gaan over tekst 2 en tekst 3.

Kingma docht yn tekst 3 de útspraak: “Leaver in poadium as in bondel.” (r. 5-6). De Vries giet yn tekst 2 ek yn op it ferskynsel fan poadiumdichters.

- 1p 38 Yn hokker alinea beskriuwt De Vries it dúdlikst wat neffens him it effekt fan sokke dichters is?
- A yn alinea 6
  - B yn alinea 7
  - C yn alinea 8

De Vries en Kingma geane beide yn op *cross-overs* yn de poëzij. Sy tinke ferskillend oer it effekt dêrfan.

2p 39 Jou foar beide skriuwers oan wat neffens harren it effekt dêrfan is.

Lês de folgjende twa bewearingen:

1 Abe de Vries wol literatuerfestivals yn Fryslân, lykas bygelyks yn Wales.

2 Sigrid Kingma wol de poëzij op ferskillende manieren sa ticht mooglik by it publyk bringe.

1p 40 Jou fan de beide bewearingen oan oft dy al of net wier binne.

A De bewearingen 1 en 2 binne beide wier.

B De bewearingen 1 en 2 binne beide net wier.

C De bewearing 1 is al wier, de bewearing 2 is net wier.

D De bewearing 1 is net wier, de bewearing 2 is al wier.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift.